

D-N
23/7 1946.

Politiken inför atombomben

En tidigare i korthet omtalad amerikansk expertutredning rörande atombomben och dess politiska konsekvenser föreligger sedan några dagar i svensk översättning under titeln: En värld eller ingen. Den består av sju-tio olika uppsatser, författade av vetenskapsmän (bland dem fem Nobelpristagare) samt militära och politiska specialister. Framställningen är icke blott i eminent mening sakkunnig, utan också lättillgänglig, energisk och ärlig. Här föreligger, kort sagt, en mönstergill undersökning av samtidens viktigaste politiska problem; den bör läsas av var och en som vill skapa sig en mening i militär- och utrikesfrågor, ja, av alla som har något intresse för mänsklighetens framtid.

Arbetet kan, schematiskt talat, uppdelas i tre skilda avsnitt. Det första, vetenskapligt-tekniska, skall här förbigås under betoning av att det ger även en totalt osakkunnig läsare någon föreställning om de insikter och den tekniska verksamhet som lett till uppfinningen av atombomben. Det andra gäller bombens praktiska betydelse och vad därmed sammanhänger, det tredje diskuterar det nya vapnet från politiska synpunkter.

Atombombens fruktansvärda verkningar — med orätt i någon mån bortskymda genom Bikiniexperimentet — illustreras med en rad uppgifter. En atombomb kostar, sedan väl själva produktionsapparaten blivit färdig, något mer än en miljon dollar. En bomb kan genomsnittligt antas ödelägga sju kvadratkilometer. Detta innebär att atombombning blir sex gånger billigare än vanlig bombning och att "i ett framtida krig kommer varje dollar som används för ett flyganfall att vålla fienden skador för över 300 dollars värde". Några tusen atombomber skulle förslå för att totalt förstöra städerna i ett världsrrike som Ryssland eller USA, ett vida mindre antal vore tillräckligt för att sätta huvuddelen av produktionsapparaten ur funktion.

50

Kan något effektivt försvar mot atombomben tänkas? Svaret blir genomgående negativt. De förhoppningar man gjort sig om radar och andra anordningar är i huvudsak illusoriska. Även om man räknar med en så hög försvarsaktivitet som 90 procent, dvs. att det stora flertalet bomber oskadliggöres eller blir verkningslösa, blir resultatet av en någorlunda omfattande atombombsaktion katastrofalt. "Det finns inget försvar", skriver professor Ride-nour, ty "den förstörande verkan hos de tio procent av projektilerna som tränger igenom försvaret är tillräckligt för att utplåna målet, även om anfallet utförs i blygsam skala". Härtill kommer att atom-

sprängämnen lätt kan insmugglas i ett land i småpartier och sedan med tämligen små medel begagnas för tillverkning av en bomb. Med atomrustningar i alla länder "blir det nödvändigt att på ett mödosamt och ingående sätt undersöka varje metallbit som en resande från utlandet medför". Försvaret kan endast bli motoffensiv, förklarar flyggeneral Arnold. "Vårt bästa försvar är... förmågan av vedergällning, även efter mottagande av de hårdaste slag som fienden kan utdela. Detta betyder vapen i tillräckligt antal och strategiskt så fördelade att ingen fiende har större möjligheter att anfälla vår industri än vi har att anfälla hans."

Kan USA för någon längre tid bevara monopolen på atombomben? Nej, svarar experterna. I USA arbetade man på problemet omkring sex år innan den första atombomben blev färdig. Andra länder har en bättre utgångspunkt: de känner till vissa grundläggande fakta och framför allt, de vet att problemet kan lösas. Om högst fem år måste exempelvis England och Ryssland kunna börja en tillverkning i stor skala. Även för ett land som Sverige är problemet icke oöverstigligt; enligt beräkningar skulle för att nå fram till en tillverkning krävas 200 miljoner dollar under fem år, alltså att omkring 10 procent av produktionsförmågan ägnades åt atombomben. Det för-språng USA nu har är icke alltför betydelsefullt. I ett annat land kan uppfinningen måhända på kort tid drivas till större fulländning. Vidare är atombombens verkningar så fruktansvärda att en viss övervikt icke ger någon säkerhet; den underlägsne kan ju vara tillräckligt rustad för att nära nog totalt förintada den överlägsne.

Frågan om atombombens inverkan på internationell politik blir slutligen föremål för en rad intressanta,

om och delvis högst diskutabla inlägg. Nobelpristagaren Urey granskar en tankegång som sannolikt föresvävat många. Bör icke USA begagna sin tillfälliga monopolställning för att med våld skapa en varaktig fred, en Pax Americana? "Förenade staterna kan ju förena sig med så många länder som möjligt och tillsammans med dem lägga under sig de återstående." Men denna utväg är den omöjligaste av alla. Dess användning förutsätter en mentalitet som är amerikanerna främmande, den skulle skapa ett varaktigt hat bland de undertryckta folken och brutalisera de nya makt-havarna själva.

Skilda internationella anordningar återstår. En av dem — den mest långtgående — är upprättandet av ett slags världsstat, med monopol på militära maktmedel och rätt till kontroll över produktionen i hela världen. Denna tanke framträder i Einsteins uppsats, och den har under hänvisning till atombomben utförligt motiverats i ett annat nyligen utgivet, mefa obetydligt arbete (Cousins: Atomen och människan). Dess fel är ju bara att den är uppenbart omöjlig att realisera. Då staterna icke ens velat anförtro åt Förenta nationerna att vid krigsfara fatta beslut annat än vid enighet mellan stormakterna, kan de tydligen icke antas bereda att ingå i en överstat. Att efterlysa en sådan ordning är därför ungefär lika ineffektivt som att hävda att människorna bör göras goda genom moralisk och religiös uppfostran och att, sedan detta skett, några utrikespolitiska svårigheter inte längre kommer att finnas. Propagandan för mänsklighetens enighet är sympatisk, men den kan bli farlig genom att den leder till förakt för praktiskt möjliga lösningar, till ett slags kvietism av samma art som inriktningen på de enskilda människornas förvandling.

Walter Lippmann söker finna en medelväg, men som ofta förr får man ett intryck av att det är en elegant skenlösning han presenterar. Den kollektiva säkerhetens väg är icke gångbar, skriver Lippmann. Den innebär att "de fredliga nationerna måste föra totalt krig för att förhindra totalt krig. Botemedlet är så brutalt, så kostsamt och i regel så motbjudande att det inte kan tillgripas av just de folk som väntas skola tillgripa det, nämligen de fredsälskande folken." I stället bör internationella lagar antas som inte gäller staterna, utan är direkt tillämpliga på individerna. Förenta nationerna eller en motsvarande organisation skulle direkt ingripa mot de individer som överträdde av organisationen givna föreskrifter rörande atombombstillverkning och

andra liknande ting. Men klart är, och det antydes också av Lippmann, att den internationella organisationen i sådant fall måste vara beredd att ingripa även mot stater som skyddar brott mot världslagen. Därmed framstår Lippmanns som alltid intelligent formade framställning som en lek med ord. Han pläderar helt enkelt på ett speciellt sätt

för en världsstat, och hans nya formuleringar kan inte väntas övertyga de ovilliga suveräna staterna.

De ryska och amerikanska regeringarnas förslag till lösning av frågan har tidigare diskuterats i Dagens Nyheter. Enligt det ryska förslaget skulle tillverkning av atombomben förbjudas, men sanktioner mot en stat som trots detta tillverkade bomber skulle icke kunna tillgripas mot en stormakts veto. Att detta förslag icke ger verksam skydd är påtagligt. Enligt USA:s förslag skulle kontrollen över atomenergin internationaliseras; vid aktion mot en fördragsbrytare skulle icke det eljest i Förenta nationerna stadgade stormaktsvetot gälla. Det är förklarligt att ryssarna reagerar häremot; på en avgörande punkt komme ju det av dem omhuldade stormaktsvetot att försvinna.

Till slut en positiv synpunkt. I expertutredningen kritiserar på flera ställen tanken att det nya vapnet genom sin oerhörda verkan skulle bli krigsförhindrande. Det har man sedan årtusenden sagt om nya vapen, förklaras det. Men på denna punkt är experterna icke alldeles konsekventa. En av dem, general Arnold, berör möjligheten av ett sådant jämviktsläge att staterna i en konflikt icke skulle våga använda atombomber. Än viktigare är att flera av experterna i realiteten tycks utgå från den synpunkt de i princip underkänner: de tänker sig nämligen möjligheten av att fruktan för atombomben skall förmå staterna till de mest långtgående åtgärder i syfte att undvika krig. Den föreställning om atomvapnets förmåga att åtminstone i det längsta avskräcka från krig som ligger bakom detta resonemang kan icke heller anses ogrundad. Sätillvida är vapnet utan tvivel något historiskt alldeles nytt som det icke säkrar seger för den överlägsne, utan snarare gör ett nederlag eller riktigare en nära nog total förintelse sannolik för båda de stridande parterna. I ett krig mellan Ryssland och USA skulle den ena parten, även om hans industri och städer genom ett första anfall utplånades, i sin tur kunna likvidera motparten genom några hundra väl dolda bombplan. Detta förhållande ger oss en viss rätt att stanna vid den enda förhoppning som står till buds: att under ett skede om några årtionden atombomben skall verka avskräckande och att under denna tid sådana relationer mellan staterna skall kunna uppstå att en effektiv internationell organisation blir möjlig.

Amerikansk historieforskning

SÄRSKILT INOM VISSA grenar av socialvetenskapen intar Förenta staterna sedan årtionden en nära nog dominerande ställning. Inom sociologin och statskunskapen svarar en enorm produktion mot en genomsnittligt hög kvalitet; vad som skrivs i Europa är i varje fall icke bättre och ojämförligt mycket mindre. All sannolikhet talar för att det försprång USA redan vunnit ytterligare skall vidgas och att detta land under 1900-talet definitivt skall inta den rangplats inom samhällsforskningen som tillkommit Frankrike och England under föregående århundraden.

Mindre uppmärksammas är måhända den amerikanska historieforskningens höga standard och dess inriktning på från samhällssynpunkt betydelsefulla problem. Förutsättningarna härför är delvis desamma som för den amerikanska vetenskapens blomstring över huvud. Det finns gott om pengar och gott om professurer. En del amerikanska professorer har visserligen, till förvåning för en energisk kollega, skrivit litet eller intet, men de som skriver, och skriver bra, är tillräckligt många för att åstadkomma ett till omfattning och intensitet märkligt forskararbete. Valdiga fonder står till förfogande för stipendier, studieresor och specialundersökningar. Samarbetet spelar en ojämförligt större roll än hos oss. För de senaste åren är det tillräckligt att erinra om sådana jättestudier över kriget, respektive över negerproblemet som letts av amerikanen Quincy Wright och svensken Gunnar Myrdal.

Till dessa materiella förutsättningar kommer andra som också är betydande av miljon. USA har en kort historia: på tre hundra år har ett litet emigrantsamhälle utvecklats till världens mäktigaste stat, och detta har skett under kontinuerlig sammansmältning av skilda folk, raser och regionala grupper, i huvudsak med anlitande av demokratiska former som i andra delar av världen först långt senare blivit förhärskande. Härav följer en inriktning på nyare tid, och därmed också på i samtiden aktuella problem, en tendens att se politikens sammanhang med ekonomiska och sociala förhållanden och att i de stora massorna, icke i de enskilda aktörerna, se de drivande krafterna. I USA finns, för att stanna vid en punkt av särskild vikt, fria val, folkomröstningar och organiserade partier att studera sedan, lågt räknat, 150 år, och det material som föreligger omfattar ej blott

unionen som sådan, utan även delstaterna med deras stora självstyrrelse och ofta självständigt utvecklade politiska liv. Ett tillnärmelsevis så rikt material för studium av politiska organisationer och opinioner, av demokratins funktionering i det hela, står icke att finna i något annat land. Att någorlunda fullständigt klarlägga de politiska attityderna i Sverige före 1865 års representationsreform är på grund av bristen på material omöjligt, i Amerika finns för kartläggandet av opinionerna före, under och efter inbördeskriget 1861—1865 ett överrikt, genom den demokratiska tekniken producerat material. Den amerikanske historikern tvingas på detta sätt att söka fastställa stora sammanhang genom anlitande av kvantitativa metoder. Den idealtypiska källa som de diplomatiska depescher utgör i Sverige motsvaras i USA av skilda aktstycken till belysning av idéer och opinioner.

Den amerikanska historieforskningens sedan länge rationella och realistiska inriktning bör jämväl understrykas. De av mer eller mindre omedveten metafysik präglade perspektiv som möter särskilt hos tyska historiker är denna forskning främmande. Hegel och Marx har inte, utom vad några tyska immigranter beträffar, lyckats vinna inflytande på andra sidan Atlanten. Särskilt anmärkningsvärt är att den amerikanska historievetenskapen, som mer än någon annan uppmärksammar ekonomiska och sociala problem, nästan genomgående försmår den dogmatik och den grovt förenklande vokabulär som hör den marxistiska skolan till.

Ett par exempel på problemkomplex som under de senaste årtionden stått i förgrunden av den amerikanska historieforskningen skall belysa det sagda.

Debatterna och konflikterna kring den amerikanska författningen av år 1787 har man länge varit benägen att betrakta från formellt konstitutionella synpunkter; särskilt har den självfallna motsättningen mellan större och mindre stater trätt i förgrunden. Något år före förra världskri-